

MAROSI LAJOS – KORMOS ZOLTÁN

Regionalisták, statisztikusok és városfejlesztők Szegeden

A Magyar Regionális Tudományi Társaság és a Magyar Statisztikai Társaság Területi Statisztikai Szakosztálya 2006. október 26–27-én közösen szervezett tudományos tanácskozást, amelynek címe „A városok szerepe a regionális fejlődésben” volt, a területfejlesztés összefüggés-rendszerébe helyezve, a statisztikai adatbiztosítás lehetőségeit és terveit is szem előtt tartva. A vándorgyűlésre Szegeden, a neobarokk Városháza termeiben került sor. *Botka László* polgármester köszöntötte a város vendégeit.

A plenáris ülés első felében elnöklő *Enyedi György* akadémikus bevezetőjében új fajta területi egyenlőtlenségekről beszélt. Ezek *egyik csoportját* – mondotta – a gazdaság hálózatos fejlődése okozza. A területinek nevezett egyenlőtlenségek nem nagytérségen, hanem a városhálózaton belül kapnak markáns szerepet. Kedvező helyzetűek a hálózatban működő városok, kedvezőtlen helyzetűek az abból kimaradók. Rámutatott arra is, hogy a „város és vidéke” szerves kapcsolat több helyütt meglazult, mert egyes kisebb városok nem tudják betölteni olyan korábbi szerepüket, mint a mezőgazdasági termények piaca, alapvető szolgáltatások nyújtója. A társadalom mobilabb, a falusiak nem feltétlenül a legközelebbi kisváros szolgáltatásait veszik igénybe, nem a város piacán kínálják termékeiket. Az akadémikus rendkívüli hatásúnak mondta azt a körülményt, hogy a magyar városok bekapcsolódnak a globális hálózatba is. Gyakorlatilag mindegyikük kapcsolódik a kisebb léptékű transznacionális, határon túli városhálózatokhoz. Tehát a fejlettség nem csupán az országhatáron belül értelmezhető és mérhető. Ebből meglepő helyzetek adódhatnak, például az, hogy a legelmaradottnak elkönyvelt térségünk, Északkelet-Magyarország 3 erős városi központtal is rendelkezik: Miskolccal, Nyíregyházával, Debrecennel, amelyek például az ukrán és román határon átnyúló kapcsolatból hasznot húzhatnak, energiát vehetnek fel.

Az újszerű regionális jelenségek *másik csoportjába* a településekhez kapcsolódó gazdaságszerkezeti átalakulást sorolta Enyedi akadémikus. Emlékeztetett arra, hogy a gazdaság modern ágazatai kreatívak, informatívak, tudásalapúak. „Ezek kevés városban képesek igazán virágozni Magyarországon belül,” mert kifejlődésükhöz nemcsak egyetem szükséges, hanem kritikus tömegben felül jelen kell lennie a jól képzett munkaerőnek is. Ezek pedig kevesebb városban vannak meg hazánkban, mint az ipari gazdaság föltételei. A vidéki ipartelepítés a környéken munkaerőt lehelhetett, a falusi zónára hatni tudott, sok helyütt találtak az ipar odatelepítésére alkalmas várost vagy községet. Ilyet a tudásalapú vagy innovatív gazdaság jóval kevesebbet talál. Ezért a fejlődési csomópontot jelentő nagyvárosoknak a környezetükre kisugárzó hagyományos hatása kevésbé érvényesül.

A modern gazdaságfejlesztés tehát térben most eléggé polarizált, egyenlőtlenségektől gyötört. Az akadémikus nézete szerint ebből következik, hogy a fejlesztéspolitika és a területfejlesztési politika (ez utóbbi kiegyenlítő szerepű) nem ugyanolyan szerkezetben jelenik meg. Az ipari társadalomban a kiegyenlítő politika vidéki iparosítást jelentett. A jelenlegi, tudásalapú társadalomban nagy értékű, akár hagyományos, mások által kevésbé imitálható, másolható terméket kell előállítani, földrajzilag kevésbé koncentráltan.

Lamperth Mónika önkormányzati és területfejlesztési miniszter „Új területfejlesztési stratégia” címmel tartott előadást. Elmondta, hogy a minisztériumban kidolgozott új stratégiát most ismerteti először, és örömmel teszi ezt éppen egy tudományos fórumon. A koncepció és a normaszöveg nem végleges, s hogy azzá váljon, módosítani kell a területfejlesztési törvényt is.

Az előadó a területfejlesztési politika feladatai között említette a területi lemaradás mérséklését. Biztos benne, mondta, hogy ez a kifejezés szakmai vitákat fog kiváltani, mert a területi lemaradás mérséklése nem pontosan ugyanaz, mint a felzárkóztatás. Viszont korrekt, realisan végrehajtható célokat kell kitűzni. Hogy konkrétan milyen eszközökkel lehet növelni az esélyegyenlőséget, hogyan lehet a hátrányos helyzetű térségek előtt új lehetőségeket megnyitni, annak kialakításában az előterjesztők nagyon komolyan számítanak a kutatók véleményére, javaslataira, „mert hát nem fényeskedünk ezen a területen”. A területfejlesztési politikai eszközök, a többé-kevésbé ismert alapelvek, a 2013-ig szóló közép- és 2020-ig szóló hosszú távú feladatok taglalására a miniszter kevesebb időt szánt, hogy a célok elérésének eszközeit részletesebben sorra vehesse.

Az 1996. évi területfejlesztési törvény alaprendelkezéseit, intézkedéseit a módosítás előkészítői alapvetően jónak tartják, de felülvizsgálják az intézményrendszert, hogy az jobban igazodjon a területfejlesztés célkitűzé-

seihez, jobban segítse az uniós források ésszerű, hatékony felhasználását. A módosítási terv szerint az Országos Területfejlesztési Tanács megőrzi a területfejlesztési politika alakításában betöltött szerepét. Úgy határolják el az újonnan létrehozott intézménytől, a Nemzeti Fejlesztési Tanácstól, hogy az OTT a területfejlesztés legmagasabb szintű partnerségen alapuló intézménye. Szakmai egyeztető fórum, a miniszter konzultatív testülete, tehát döntéshozó funkciót nem szának neki. Benne a most hatályos törvény szerinti tagok mellett ki akarják bővíteni a kistérségek képviselőit. A tudományos, szakmai intézményeket, például az MTA RKK-t, a tudományegyetemeket a maguk jogán, közvetlen formában is be kívánják vonni a véleménynyilvánításba. (Eddig is hozzászólhattak mint civil szervezetek.)

Az előadó beszélt a regionális fejlesztési tanácsok (rft) feladatairól. A fejlesztést, a programozást alapvetően a régió szintjén kell megoldani – mondta. A regionális fejlesztési tanácsok területfejlesztési feladatok megoldásáért felelős testületek. A stratégia kidolgozóit azt szeretnék, ha az rft-k megerősödnek, ha a törvény sokkal világosabban megfogalmazná, hogy a regionális operatív programok (rop) elfogadása is a hatáskörükbe tartozik. Kidolgozzák az operatív program időtartamára szóló akcióterveket, közreműködnek a projektkiválasztásban, együttdöntési jogot kapnak a rop-ot irányító hatósággal. A regionális fejlesztési tanácsok tevékenységének irányítása, összehangolása a területfejlesztési miniszter feladata lesz. Ő maga hozzátette: „Néhány szakember, aki ezt a koncepciót látta, azon a véleményen volt, hogy túl erős a területfejlesztési miniszter hatásköre, mások pedig azt mondták, hogy ez a hatáskör indokolt, erre szükség van. Hogy a végén hol állapodik meg a dolog, a törvényhozók fogják eldönteni.”

A regionális fejlesztési tanácsok működésében a minisztérium a partnerség elvét szeretné erősíteni, a területfejlesztésben érintett kormányzati és helyi képviselők jelenlegi arányának, tehát a kormányzati többségnek a megtartásával. Biztosítani kívánja a kistérségek, a gazdasági kamarák és az Országos Érdekegyeztető Tanács képviselőit is. „Erről óriási vita lesz majd – mondta az előadó – de én azt gondolom, hogy erre van az előre.” Az is vitát vált majd ki, hogy erősebb elnöki pozíciót terveznek, főállású elnökkel – vélekedett Lamperth Mónika –, és elmondta, hogy személyesen is támogatja ezt a koncepciót, mert hozzáértő emberek meggyőzték ennek szakmai hasznáról.

Sokan azt kérdezik – tért át a megyei szint ismertetésére a miniszter –, hogy ha ennyire erősítjük a kistérséget és a régiót, akkor minek megyei területfejlesztési tanács. „Én ezzel tökéletesen egyetértek, és azt mondom: ha a kormányparti és ellenzéki frakciókkal sikerül abban megállapodni, hogy nem kell a megyébe területfejlesztési tanács, akkor kivesszük a törvénytervezetből. De ehhez 2/3-os megállapodás kell. Ha nem lesz ilyen megállapodás, akkor a megyei területfejlesztési tanács hatáskörét szeretnénk jelentősen átalakítani, sokkal inkább koordinációs, mint döntési jogosultságot viselő tanácsként működtetni, ... egyébként pedig a kistérségre és a régióra szeretnénk fókuszálni a területfejlesztési intézményrendszerben is.”

A kistérségi fejlesztési tanácsokról szólva a miniszter elmondta, hogy ezek tervezőtevékenységét kívánják erősíteni. Legyen saját stratégiájuk, készítsenek rövid távú akcióterveket! A kistérségi megbízottak hálózatát a minisztérium fenn kívánja tartani, szakmailag meg akarja erősíteni. Ők a területfejlesztési miniszter megbízásából szavazati jogú tagként vennének részt a kistérségi fejlesztési tanácsok munkájában. Végül a miniszter kifejezte teljes nyitottságát a konferencia résztvevőinek javaslatai, véleménye, kritikái iránt.

Szaló Péter „A városfejlesztési stratégia dilemmái” c. előadását a szakállamtitkár külföldi elfoglaltsága miatt munkatársa, *Sára János* mondta el. Hogyan kapcsolódnak egy település, egy város, egy hálózat fejlesztési tervei a nemzeti szintű fejlesztési koncepciókhoz, az Új Magyarország fejlesztési tervhez vagy a regionális operatív programokhoz? Mindkét szint dokumentumainak elfogadásakor törekedni kell az összhangra. Az előadó a következő konkrét problémákat nevezte meg: Budapest és a közép-magyarországi régió mint metropolisz; a fejlesztési pólusok és a többi település együttműködése; hálózatfejlesztés nemzetközi együttműködéssel; városrehabilitáció helyett városmegújítás; tudásalapú gazdaság és a városok saját tudásalapja.

Az előadó részletesebben foglalkozott a versenyképesség és az innováció kérdésével. Egy város akkor lesz versenyképes, ha fejlesztési stratégiájával határozott innovációra, új helyzet kialakítására törekszik. Bátorúságra, határozottságra van szükség, hogy a jelenlegi helyzetet jelentősen meghaladó minőségek, igények, követelmények jelenjenek meg. A fizikai és humán környezet, az infrastruktúra, a szolgáltatások tekintetében fel kell mérni, milyen az elmaradás a világszínvonalától, és a világszínvonalat kell elérendő célnak kitűzni.

Pukli Péter, a Központi Statisztikai Hivatal elnöke „A KSH szerepe a területi információs rendszerben” címmel tartott előadást. Indító gondolata szinte meg is szabta mondanivalója jelentőségét: „Információs rendszerek nélkül – az élet bármely területéről legyen is szó – halottak vagyunk, de legalábbis vakok.” Tekintettel a hallgatóság összetételére, a regionalistáknak a statisztikusokkal való folyamatos együttműködésére, a téma

fokozatos felépítése helyett az előadó mindjárt a lényegre tért, az információ iránti igényekre. A konferencia előző előadásaiiban sok szó esett a gazdaságfejlesztésről és a területfejlesztésről – mondta. A statisztikusok számára a jelenségek mindig időben és térben helyezkednek el, ők nem is tudják megkülönböztetni, hogy melyik program gazdaságfejlesztés, melyik területfejlesztés, mert mindkettő térben, egy ország terében helyezkedik el, és a statisztikusoknak pontosan ugyanolyan területi információkat kell adniuk az egyik típusú fejlesztőnek, mint a másiknak.

Az információs rendszer egy 10 éve kezdődött hatalmas fejlődési szakaszon ment át, amely még nem ért véget. A változás fő hajtóerejéhez tartozott a területfejlesztési törvény, a kistérségi funkció felerősödése, a régiók Európájához való csatlakozás, a két nemzeti fejlesztési terv az operatív programjaival (legyenek azok ágazatiak vagy területiek), s nem utolsósorban a közigazgatás reformja, amelynek most a kellős közepén, esetenként pedig az elején vagyunk. Maga a szervezet, a Központi Statisztikai Hivatal is tárgya ennek a reformnak, s ezt 2 évvel ezelőtt el is kezdtük. Modernizációs programnak neveztük. A cél az volt, hogy a közigazgatási szolgáltatás hatékonyabb legyen, ugyanakkor a szolgáltatást igénybe vevők se mennyiségi, se minőségi csökkenést ne érezzenek. Igyekeztünk pontosan definiálni, hogy kik az adatfelhasználóink, nekik milyen területi információkra van szükségük (például a támogatások elnyeréséhez). Az információk három nagy csoportját definiáltuk. Majdnem minden fejlesztési programhoz, akcióhoz szükség van első lépésben *helyzet-elemzésre*, minél részletesebb és szélesebb körű adatok alapján. Másrészt a folyamatokat *monitoringolni* kell, mérni kell az előrehaladást a megváltozott helyzetben, s még azt is, milyen változásokat okoznak a folyamatok a társadalomban, a gazdaságban. A statisztikai szolgáltatás harmadik típusa, hogy *átadjuk módszereinket*, s ezzel támogatjuk a felhasználók, elsősorban a kutatók munkáját. Ami a helyzetelemzésre szolgáló információkat illeti, már a célkiválasztáshoz is kell a statisztikai adatbázis, s ha megvan a célterület, akkor ahhoz kell megfelelő tényanyagot biztosítani. A harmadik típusba tartoznak azok az információk, amelyekkel a települések közötti kapcsolatok elemezhetők, például a centrum–periféria viszony, a kistérségi kapcsolatok. Ezekhez szükséges lenne információt adnunk, és remélhetőleg adunk is megfelelőt. „Bár ebben azért nem vagyok teljesen biztos...” – mondta, és gondolatban szívére tette a kezét az előadó. Ezután áttért a módszertani támogatások ismertetésére, azon belül a hangsúlyt a területi némenklatúrákra és a mutatószámokra helyezve.

Előadásának következő részében a KSH elnöke bemutatta a legjelentősebb területi adatbázisaink, a T-STAR, az MR-STAR tartalmát, utalt a területi információs rendszerben (TeIR) játszott szerepünkre, és szólt az Eurostat adatbázisairól (a Regioról és az Urban Auditról) is. Ezek a részek számunkra, KSH-beli területi statisztikusok számára ismertek voltak, de örültünk, hogy a hivatalon kívüli regionális szakemberek első kézből kapnak róluk tájékoztatást. Annál nagyobb érdeklődéssel figyeltük, amit az előadó a *hogyan továbbról*, a *tervekről*, a *fejlesztésekről* mondott. Kiemelte, hogy a kezdetektől együtt dolgoztunk az új Nemzeti fejlesztési terven a megfelelő szervezetek munkatársaival, és a továbbiakban is együtt akarunk működni, minden támogatást meg akarunk adni, s ezt megállapodásban is rögzíteni szeretnénk a Nemzeti Fejlesztési Ügynökséggel.

Szolgáltatásunknak – tért rá az előadó a nehézségekre – számos korlátja is van. A számviteli előírások azt mondják a gazdálkodó szervezeteknek, hogy csak székhelyük, és ne a telephelyeik szerint adják meg az adataikat. Korlát az is, hogy a teljes körű adatfelvételeknek horribilis a költsége. A bennünket legjobban érdeklő sokaságok közül a háztartások száma 3 és fél millió, a gazdasági egységek száma telephellyel együtt két millió körüli. Az adatszolgáltatók terhelését sem növelhetjük. Bármilyen furcsán hangzik, korlátot jelentenek a magunk által készített némenklatúrák is. A folyamatok nem a némenklatúrák szerint alakulnak a területi fejlődésben. A lehatárolásaink nem elég jól írják le a jelenségeket. A pontosabb és eredményesebb vizsgálatokhoz nem tudunk tökéletes némenklatúrákat adni. Mindezek ellenére vannak bővítési lehetőségeink. Elsősorban a koordináció a hivatalos statisztikai szolgálaton belül, a közigazgatáson belül. Nagyobb mértékben használhatnánk a minisztériumi adatgyűjtéseket, a közigazgatási nyilvántartásokat. Ami pedig a saját fejlesztéseinket illeti, azok közül négyet sorolt fel a KSH elnöke. 1. Célzottan mérni fogjuk a felhasználók igényeit és elégedettségét. 2. Továbbfejlesztjük az elektronikus tájékoztatási formákat, adataink internetes (és ezáltal ingyenes) elérhetőségét. 3. Áttörést jelenthet az elemi szintű adatbázisok létrehozása (ez még csak terv!). Egyéni azonosítók nélkül rendelkezésre bocsátanánk bizonyos társadalmi adatfelvételek eredményeit a maguk teljes részletességében, s ezt a területiségre is értjük. (Figyelembe kell ugyan venni bizonyos korlátokat, hogy az előírásokba ütköző nehéz helyzeteket elkerüljük.) 4. A statisztikai szolgálat területi átalakítása során alapkövetelmény volt, hogy megmaradjon egy a felhasználóhoz minél közelebb álló ügyfélszolgálati funkció, tehát gyakorlatilag minden megyeközpontban legyen elérhető pontja a statisztikai szolgálatnak.

Lukovich Tamás, a Magyar Urbanisztikai Társaság alelnöke „Verseny minden határon túl. A városfejlődés nemzetközi tendenciái” címmel tartott előadást, amelyben beszámolt három olyan rangos nemzetközi eseményről, amelyen részt vett, és ahol a világ városfejlesztési szakemberei mondták el gondolataikat. 2005-ben volt a koppenhágai városfejlesztési biennálé, amire az Amerikai Egyesült Államokból is érkeztek résztvevők. 2006-ban az európai nagyvárosi régiók szakemberei mutakoztak be egy konferencián, a harmadik pedig globális szakmai városfejlesztési fórum Vancouverben. Az ott elhangzott gondolatok, kutatási eredmények, esettanulmányok összegzését hallhatták a szegedi vándorgyűlés résztvevői.

Elsőként a társadalmi, gazdasági kohézióra hívta fel a figyelmet az előadó. A 21. században a siker kulcsa az egyének, szervezetek és a közösségek alkalmazkodóképessége. Szolidaritás nélkül azonban nincs alkalmazkodóképesség. A sikeres város egyenlő a szolidáris várossal. Nem elegendő a lehetőségeket megteremteni, ami a gazdaságfejlesztést, munkahelyteremtést, az infrastruktúra és a szolgáltatások fejlesztését jelenti, hanem az embereket képessé is kell tenni kihasználásukra.

A globalizálódó világban a nagyvárosok és régiók versengenek egymással a különböző funkciókért. A szakirodalom ebben a versenyben megkülönböztet kemény és puha verseny-tényezőket. Kemény tényező például az infrastruktúra és az adópolitika. A puha tényezők között említette az előadó az együttműködési kultúrát, a szabadidő eltöltésének, a kultúrálódásnak a lehetőségét, a városi élet és a környezet minőségét. Felhívta a figyelmet napjainkban a puha tényezők felértékelődésére. A fejlett infrastruktúra például kiszámítható adópolitika nélkül nem elégséges, de előtérbe kerülnek a minőségi élet feltételei is a vállalatok telephelyválasztásakor. A fejlett világban a városépítészeti mint tradicionális szakmát oktatják. Nálunk az 1960-as, 1970-es években teljesen a feledés homályába merült, nem tartottak várostervezési kurzusokat. Újra fel kell fedeznünk, hogy a fejlődés előmozdítható a várostervezéssel és városfejlesztéssel.

A gazdaságfejlesztési politika igazi kihívása a tartósan fennálló és jól fizető munkahelyek létrehozása. Az előadó hiányolta városaink ilyen irányú gazdaságfejlesztési stratégiáit.

A versenyben való helytálláshoz korszerű és jól megközelíthető repülőtérre, tőzsdére, jelentős alap- és alkalmazott kutatásra és az együttműködés legváltozatosabb formáira van szükség a társadalom minden szintjén. Nálunk az utóbbi terén súlyos társadalmi deficit tapasztalható, amivel érdemes kiemelten foglalkozni. Együttműködés bizalom nélkül nem lehetséges. Együttműködés nélkül pedig nem tudunk sikereket elérni.

A lehetőségek megteremtése után a következő lépés a képzés, hogy az emberek élni is tudjanak azokkal. A lakosság megdöbbentően alacsony hányada, mindössze 10%-a beszél idegen nyelvet elfogadható szinten, míg az EU átlaga ezen a téren 40%! Nincs elegendő képzett műszaki szakember sem Magyarországon. Így nem jönnek kellő számban a multinacionális vállalatok. A fiatalokat az oktatási rendszernek kreativitásra, problémamegoldásra kellene kiképeznie.

Az előadó a nemzetközi példák között említette a könyvelés, a szoftveripar, az ügyvédi szolgáltatás stb. Kínába, Indiába való kiszervezését az alacsonyabb költségek miatt. Kínában és Indiában olyan könyvelők ezrei állnak rendelkezésre, akik az USA egy-egy államára szakosodtak. A világ kétpólusúvá vált, az egyik az USA Európával, a másik India és Kína. A fejlett országok azokon a munkaterületeken, amelyek nem igényelnek különösebb képzettséget, mindig versenyhátrányban lesznek a feltörekvő országokkal szemben. Így a kreatív iparágak a kulcsai a túlélésnek, illetve a sikernek. Az e-társadalomban, az e-gazdaságban is szükség van a személyes találkozásokra a kreativitáshoz. Nem elegendő az elektronikus kommunikáció. Ehhez jó minőségű terek, kávézók, kávézó és egyéb találkozási pontok kellene. És itt ismét a városfejlesztésnél járunk. A tét a globális társadalomba való integrálódás vagy a lemaradás.

Benedek József, a Babes–Bolyai Tudományegyetem tanára „Románia városfejlődésének tendenciái az átmenet időszakában” címmel tartott előadást. Mondanivalóját a múlt örökségével indította, azzal, hogy Románia alacsony (54%-os) urbanizációs szinttel érkezett a rendszerváltáshoz. Két urbanizációs modell működött területén: a közép-európai és a balkáni. A városhálózat erősen differenciált volt, Erdélyben, a Partiumban és a Bánságban kiegyensúlyozottabb, több regionális centrummal és kevesebb városhiányos térséggel. Az előadó által bemutatott közelmúltbeli folyamatok egy része a magyarországi folyamatokra emlékeztet. Bukarest az elmúlt 9 év alatt lakosságának 6%-át elveszítette, s ezzel népessége 2 millió alá süllyedt. Ugyanazok a szuburbanizációs folyamatok indultak el, mint Budapesten. 2002–2004 között lezajlott egy tömeges városná nyilvánítás is, 46 település kapott városi rangot. (E nélkül már-már az a veszély fenyegette Romániát, hogy urbanizációs szintje 50% alá süllyed. Ez az európai uniós csatlakozás szempontjából sem lett volna kívánatos.)

Az előadó bemutatta a magyarországitól eltérő viszonyokat, illetve változásokat is. 1968-ban átalakították a közigazgatási rendszert. Az új megyeközpontok kedvező helyet foglalnak el a középszintű városok között.

Néhány megyeközpont robbanásszerű fejlődésen ment át, amelyhez nem mérhető a magyarországi hasonló jelenségek. (Magyarországon Veszprém növekedése volt a legintenzívebb, 66%-os volt a népesség növekedése 1960 és 1985 között, de ez gyerekjáték volt ahhoz képest, ami Romániában történt.) Ott egyes megyei központok lélekszáma 300–400%-kal emelkedett.

Az erdélyi városok lakosságának körülbelül 20%-a magyar. Ma már csupán a Székelyföldön (2 város kivételével), Marosvásárhelyen (2002-ig), illetve egy pár partiumi kisvárosban (Szilágycseh, Nagykároly, Érmihályfalva, Nagyszalonta) maradtak többségben a magyarok. A magyarságnak 1990-ig nem volt semmilyen eszköze, amivel a román állam településpolitikájára válaszolhatott volna. Utána lett volna, de ezzel a lehetőséggel nem élt, ami mind a tudomány, mind a politika kudarcát jelenti.

Újdonság a városhálózat fejlődésében a 2001-ben megjelent új településfejlesztési stratégia. Bukarest egyedi pozíciót tölt be, „zéró szintű” város. A külföldi tőkebefektetések több mint felét koncentrálna, a behozatalnak kétharmadát. A regionális központok (1-es szint) száma 11: Nagyvárad, Temesvár, Kolozsvár, Brassó, Craiova, Ploesti, Braila, Galac, Bákó, Jászvásár, Constanta. A 81 középváros (2-es szint) közé tartoznak Nagybánya, Marosvásárhely, Gyulafehérvár, Csíkszereda és mások. Számos kisebb városi szint is létezik. Ezekhez a szintekhez rendelték 2002-ben egy adózási kormányrendeletet is, amely meghatározta a helyi adók és illetékek mértékét. A városok átkerülhetnek egyik szintről a másikra népszavazással (vállalva az adómódosítást – magasabb szinten több adót kell fizetni), vagy ha teljesítik a szintenként megszabott feltételeket. A román törvényhozás történetében először meghatározták a várossá nyilvánítás feltételeit. (Nem olyan sokat, mint Magyarországon.)

Faragó László, az RKK főigazgató-helyettese előadásában arra hívta fel a figyelmet, hogy az Európai Unióban erősödik a *területi koncentráció*. Egyrészt a terület mindössze 14%-án, a London, Párizs, Milánó, München és Hamburg által határolt „pentagon” területén él az unió népességének egyharmada, és itt termelik a GDP 43%-át. Másrészt a hatékonysági kritériumok, a versenyképességi követelmények miatt felértékelődnek és tovább növekednek a nagyvárosok. Ugyanakkor a „túlfejlett” területeken már jelentkeznek a további teljesítménynövelés korlátai. Mindennek következtében megváltozott az unió területpolitikája, és a *policentrikus városfejlesztés* egyre fontosabb szerepet kap a regionális/területi megközelítés mellett.

A globális gazdasági követelmények és uniós területpolitikai trendek ellenére Magyarországon 1990 után hiányzik a város(hálózat)-fejlesztési politika és gyakorlat. A területfejlesztésért felelős mindenkorin intézmények a régiókra és a vidékre koncentráltak, és nem volt kompetens és cselekvőképes központi intézmény, amely a városfejlesztést rangján kezelte volna. Ezért Magyarországon is szükség van egy olyan új (retro) területpolitikára, amely integrálja a települési és a térségi megközelítést, és az új típusú város-vidék kapcsolatokra alapozva a policentrikus város(regió)-fejlesztést állítja a területpolitika középpontjába. A magyar városhálózatnak kezdeményező pozícióból kellene integrálódnia a most formálódó kelet-európai fejlődési övezetbe, amely Európa második globális integrációs zónájává válhat (GIZ).

A vertikális feladatmegosztás alapján többszintű hálózati struktúrát kell kialakítani és működtetni, amelyben minden település megtalálja a fejlődési lehetőségét. Magyarország régióközpontjai egyben a potenciális növekedési centrumok is, így a decentralizáció első lépéseit rájuk kell koncentrálni. A csomóponti városok fejlesztésével párhuzamosan azok elérhetőségét, tágabb értelemben a szolgáltatásaikhoz való hozzáférést is javítani kell. Az előadó felhívta a figyelmet: el kell kerülni, hogy személyes és pártpolitikai érdekek átfogó struktúraalakító tényezővé váljanak.

Csatári Bálint, az RKK Alföldi Tudományos Intézetének igazgatója „Kisvárosok és városkörnyékek” címmel tartott előadást. Virtuálisan két kontinensen kalauzolta a hallgatóságot a kisvárosság mibenlétét keresve, míg a vonzó, átgondoltan fejlesztett városoktól és hálózatuktól együtt eljutottunk a magyarországi kisvárosok számának drámai gyarapodásáig... Lényegénél fogva a kisváros a vidékies (kis)térség elsődleges ellátó és (jobb esetben) szervező központja – adott definíciót Csatári Bálint –, és saját alföldi kutatásaira is hivatkozva sorolta azokat az intézményeket, amelyekkel ez a településtípus általában rendelkezik. Okmányirodát, rendőrséget, valamilyen rendelőintézetet, középiskolát, hagyományos piacot és kiskereskedelmet, újabban bankfiókot, és – bizony – látványosságokat (termálfürdőt, kunpusztát, kegytemplomot), amelyek valóban kisvárosfejlesztő elemek, szerepelnek is a várossá nyilvánítási pályázatokban. A kisvároshoz hozzátartozik a lokális gazdaság is, például a pék, aki tudja, hány kiflit süssön egy háromnapos ünnepre. A tervgazdaságban előfordult, hogy elfogyott a péksütemény, és a pártbizottságot kellett gyorsan összehívni. (Ilyen krízisre én is emlékszem, de hozzáteszem, az nem kisvárosban fordult elő, hanem ott, ahol volt nagyipari munkásság is – M. L.)

Hazánkban a 25 000 lakosúnál kisebb városok száma robbanásszerűen növekedett. A rendszerváltáskor 123 volt belőlük, 1995-ben 153, 2000-ben 191, 2005-ben 241. Ezek nemcsak az újonnan avatott városok, hanem azok is, amelyek népessége az említett küszöb alá csökkent. (Az előadó konkrét példákkal illusztrálta a nagy várossá nyilvánítási mozgalmat, térségek és települések versenyét, amely példákat én nem idézem, mert a Grafikon szerkesztőségében folyamatosan csörögne a telefon – M. L.) A kivetített 2005-ös térképet így kommentálta az előadó: „Lássunk csodát, még mindig van olyan kistérség, amelyben nincsen város. Úgyhogy még mindig nem teljesül a norma! S bár olyan sűrűség van a kisvárosokból egyes kistérségekben, akár az Alföldön is, hogy azt mondhatnánk, itt van már a Kánaán. Sajnos koránt sincs így!” Miért is? A kisvárosok mérete csökken, de azt még inkább érdemes megnézni, mit tudnak nyújtani ezek a kisvárosok a rurális térségben! Beluszky és Győri nyomán Csatári Bálint elmondta: az ország legsajátosabb városai azok, amelyeknek nincs kimutatott vonzaskörzetük. 156 település tartozik ide, ez a városi címmel rendelkező magyarországi települések több mint fele. További 87 olyan város van, amely nemhogy a vidékét nem tudja ellátni, de még a saját lakosságát sem.

Előadása befejező részében Csatári Bálint a vonzásviszonyokról beszélt. Térképein látható volt, hogy a 15 ezer főnél népesebb városok mekkora területre fejtik ki hatásukat. Maradtak „lukak”. Ha hozzávesszük a kisvárosokat, akkor ezek a lukak eltűnnek. Tehát valóban jelentős hatása van a kisvárosoknak. Hozzátette, hogy az elérhetőség a vidék igazi kihívása. Az embert vigyük az ellátóhoz, vagy mobil szervízt szervezzünk? „Magyarországon sem dőlt el e tekintetben semmi...” Az előadó véleménye szerint 100–120 stabil, térellátó szerepű, gondosan kistafirozott kisvárosra lenne szükség, ezt meg lehetne csinálni nem túl sok pénzből. Kiemelten fontos lenne a vidékies, elmaradott, és a periférikus térségek kisvárosainak valóban tudatos, tervszerű, és szolidáris támogatása. A kivetített két zárókép nemcsak hangulatos volt, hanem derűlátó is: annyira hasonló volt az angol kisváros és Mórahalom miliője! S ez mindjárt itt, 20 km-re a konferencia helyszínétől.

Tosics Iván, a Városkutatás Kft. igazgatója „A városok társadalmi problémái” címmel tartott előadást. Kifejtette, hogy a városok társadalmi problémáira nem szűk értelemben, a szociális szektoron belül, a városon belül, a városi igazgatáson belül kell keresni a megoldásokat: a gazdasággal összefüggésben, a tágabb városi térségben, a szélesebb értelemben vett városi kormányzás keretében lehet tartós eredményeket elérni.

Magyarországon – mondta – nincs hagyománya a szektorok közötti, illetve térbeli értelemben integrált programoknak. A regionális operatív programok részeként kiírásra kerülő akcióterületi városrehabilitáció (kétlépcsős pályázati rendszerrel) ilyen program lesz.

A szociális problémák integrált kezelése azért is fontos – vélekedett az előadó, mert EU-támogatások leginkább integrált programokra lesznek kaphatók. Az EU-forrásokból kimaradó programok nehéz helyzetbe kerülnek 2007-től, amikor lényegében az összes hazai közösségi forrást az EU-programok társfinanszírozására fordítják majd.

A városok versenyképességének erősítése, környezeti és szociális problémáik enyhítése is integrált megközelítést igényel, a stratégiáknak ki kell terjedniük a város-régiókra. Ezek azonban nálunk nem léteznek. A jelenleg csak lassú ütemben haladó regionalizáció sem jelenti a létrejöttüket, ehhez kísérleti szabályozási környezet és alulról jövő kísérleti programok kellenek. Az előadó szerint regionális-központi (programkiírói, törvényalkotói) és városi (programkészítői, pályázó) szinten egyaránt előre kell lépni ahhoz, hogy a szektorok és térségek közötti integrált megközelítés teret nyerhessen. Csak így lehet a versenyképesség növelését és a társadalmi kohézió erősítését egyszerre elérni.

Béres Ferenc a Baranya Megyei Közigazgatási Hivatal vezetője „A városigazgatás kritikus pontjai” címmel tartott előadást, melyben azokat a problémákat vizsgálta, melyekre az Európai Unió városai között folyó hatalmas versenyben a magyar közigazgatásnak meg kell felelnie. A jelenleg zajló nagy reformfolyamatok egyik sarkalatos elemeként említette az új várospolitikát. Magyarország lakosságának 66%-a városokban él, a városok a fejlődés motorjai, azonban rengeteg igazgatási problémának a helyszínei is. A várospolitika megvalósításához a városigazgatási kérdéseket kezelni kell.

Melyek ezek a kritikus pontok a városigazgatást illetően? Problémát jelent a várossá nyilvánítás. Az Önkormányzati törvény úgy fogalmaz, hogy nagyközség kérheti várossá nyilvánítását, ha a város cím használatát fejlettsége, térségi szerepe indokolja. A törvény a címhasználat szabályozásában merül ki. A területfejlesztésnek van önálló törvénye, a településrendezésnek is, a településügynek viszont nincs. Az Országgyűlés 1999-ben meghatározta a várossá nyilvánítás eljárási rendjét, és tartalmi kritériumait, melyek a gyakorlatban egyáltalán nem érvényesülnek. Törpe városok tömege van Magyarországon. Ennek egyik oka az erőteljes lobbytevé-

kenység. A másik, hogy elfogytak azok a települések, melyek igazából a várossá nyilvánítás kritériumainak megfelelnek. Nem került sor egységes várospolitikai koncepció kialakítására.

Az utóbbi időben az újdonsült városok részesültek bizonyos városigazgatási funkciókban (például okmányirodák), de teljes körű közigazgatási funkciókat már nem kaptak. Annak ellenére, hogy a városok száma felduzzadt, nem nőtt a tényleges városi funkciót betöltők aránya. 2001-ben az akkori 252 városból 122 rendelkezett valódi városi funkciókkal. Azóta ez az arány tovább romlott.

A kistérségekről külön szólni kell. A kistérségi rendszer kiépítésének nagyon sok pozitívuma van városigazgatási szempontból is. Térségi gondolkodásra ösztönöz, számba veszi az önkormányzati közszolgáltatásokat, összehangolja a közigazgatás intézményrendszerét a területfejlesztés intézményrendszerével.

A megyei jogú városok sajátos helyzetet foglalnak el a városok között. Ellátnak egyrészt minden olyan feladatot, amelyet bármely város ellát, másrészt a törvény szerint saját területükön ellátják a megyei önkormányzat feladat- és hatáskörét is. Sok értelmezési módot ad ez a megfogalmazás. A megyei önkormányzat jelenlegi kerete nem más, mint térségi közszolgáltatások biztosítása. Ezeket a közszolgáltatásokat a megye intézményei biztosítják, melyek székhelye a megyei jogú városban van. A megyei jogú város nem csak a saját illetékességi területére biztosítja a közszolgáltatásokat. Mégis ezen városok finanszírozási helyzete talán a legkedvezőtlenebb az önkormányzati rendszerben.

További kérdéskör a nagyvárosok problémája. Az Országos területfejlesztési koncepció és az Új Magyarország fejlesztési terv formálódása során megjelent a fejlesztési pólusok fogalma. A nagyvárosok a regionalizációs folyamatban jelentős szerepet töltenek be. A nagyvárosok térségük gazdasági, társadalmi és közigazgatási központjai. A közigazgatási funkciók kétséget kizáróan emelik a nagyvárosok rangját. A nagyvárosok régióközponti szerepköre felértékelődik, versenyhelyzetet teremtve közöttük. A régiószékhelyek kijelölése szakmai, politikai viták forrása lehet. A kormány ebben a hálózati elv mellett döntött, melynek értelmében a regionális közigazgatási intézmények funkcióit a nagyvárosok hálózatba tömörülve oldják meg. Ugyanakkor azt is hozzá kell tenni, hogy más vélemények is vannak, melyek szerint a kormánynak ki kellene jelölnie a régióközpontokat, majd meg kellene fogalmaznia, hogy melyek azok a funkciók, amelyek a régióközpontban összpontosulnak, és ezt követően lehetne a hálózati elvet alkalmazni. Az említett problémák megoldása még várat magára, amiket a politikai döntéshozatalnak a jogalkotás során kezelnie kell ahhoz, hogy az új várospolitika célkitűzéseit meg lehessen valósítani.

Szegedre leszállt az este. A hallgatóság is elfáradt kissé, jót tett neki a plenáris ülés záróaktusa, amikor mindkét rendező szervezettel felfedett egy-egy titkot: az MRTT a délelőtti tisztújító közgyűlés szavazási eredményét ismertette (Horváth Gyulát újraválasztottuk elnöknek), a területi statisztikusok pedig megismerhették a Kovács Tibor-pályázat díjazottjainak nevét. A jelíges borítékokat Balogh Miklós főszerkesztő, a KSH elnökhelyettese bontotta fel. S bár az előző nap született eredményről az ismeretlen pályázókat előre nem értesíthettük, így nem is voltak a teremben, mégis emelte az elismerés rangját a szakavatott közönség, a nagyszerű terem, és az időpont is: a Területi Statisztika néhai főszerkesztője szinte napra két éve távozott körünkből. Lám, mit jelent örökös elnöknek lenni: már nincs itt az ember, és mégis itt van.

A 4. szekció („Városi információs rendszerek”) egyben az MST Területi Statisztikai Szakosztályának 2006. évi ülése volt, amelyen 6 referátum hangzott el.

Lakatos Miklós a Kapitány Gabriellával közösen összeállított munkájukat mutatta be „A város és a városkörnyék kapcsolatának vizsgálata a népszámlálási adatok alapján” címmel: A népszámlálások, részint teljeskörűségük okán, részint a vizsgált területek sokszínűségével a város és városkörnyék kapcsolatainak olyan sajátos vizsgálatára adnak lehetőséget, amelyek más megkérdésből vagy nyilvántartásból nem végezhetők el. Bár a folyamatos adatszolgáltatások és nyilvántartások számos információt tartalmaznak a területi kapcsolatokról, valamely terület népességéről stb., elsődleges céljuk a naprakészség, az aktualitás, tehát – elvileg – mindig a legfrissebb információt tartalmazzák. A friss információ viszont „felülírja” a régit. A változások tehát ezekből az adatokból nem követhetők nyomon, pedig a területi kapcsolatok értelmezésében az időbeliségnek nagy szerepe van. Az előadás azokat a témaköröket mutatta be Szeged és környékének példáján, amelyekben a népszámlálások és ilyen jellegű adatfelvételek speciális, más forrásból nem, vagy csak kismintás szociológiai vizsgálatokkal megszerzhető információkat nyújtanak.

Kezán András „Urban Audit. Az egységes városstatisztikai adatbázis” címmel tartott előadást. Kollégánk a nemzetközi projekt KSH-beli koordinátora, aki első alkalommal számolt be izgalmas munkaterületéről a szakmai közönségnek. Elmondta: az Európai Unió döntéshozói felismerték, hogy a városok jelentősége rendkívül nagy az egységes Európa szempontjából. Sem a területi különbségek mérséklése, sem bizonyos gazdasá-

gi, társadalmi problémák kezelése nem lehetséges a városok helyzetének megismerése nélkül. Ezért kezdődött 1997-ben a mutatók kimunkálása, 2001-ben pedig elkészült az első adatgyűjtés. 2006. októberében már a 3. Urban Audit vette kezdetét. Az előadás bemutatta az adatgyűjtés céljait, az összehasonlíthatóság kritériumait, a részt vevő városok kiválasztását, a területi szinteket, a jelenleg gyűjtött adatok körét és az adatgyűjtés nehézségeit. A részt vevő magyar városok: 2003-tól Budapest, Miskolc, Pécs, Nyíregyháza, 2005-től Debrecen, Győr, Kecskemét, Szeged, Székesfehérvár.

Malakucziné Póka Mária „Az Urban Audit a hazai adatszolgáltatási tapasztalatok tükrében” címmel tartott előadást, amelyben a 2003-tól bekapcsolódott négy város adatszolgáltatási tapasztalatait összegezte. Elmondta: A 100 ezer főnél nagyobb lélekszám mellett kiválasztási szempont volt, hogy az ország legszegényebb régiójának és legszegényebb megyéjének központi városa, valamint egy átmeneti régió jelentős szolgáltatási potenciállal rendelkező települése kerüljön a mintába, amelyek viszonylag kiegyenlített területi eloszlásban helyezkednek el. Kilenc nagy témakörben a városokra 333 változót kellett megadni, amelyek közül 86-ot kulcsfontosságúnak minősítettek. A kistérségekre 171, a városrészekre 33 változót kellett prezentálni. Az előadó részletezte az adatok forrását, az adatgyűjtés témakörönkénti nehézségeit vagy lehetetlenségét. A tapasztalatokat összegezve hangsúlyozta, hogy a hivatalon belül a jelenleginél több lehetőség van a nagyobb városok adatainak publikálására (ami cél lehet), viszonylag gazdag a városi statisztika tekintetében is a külső, kihasználatlan források köre. Az adatszolgáltatás példa volt egy sikeresen végrehajtott többszereplős modellre.

Németh Zsolt „Az urbanizáció és a térbeli társadalomszerkezeti statisztika vizsgálati lehetőségei” címmel egy folyó kutatásról számolt be, amely a magyarországi urbanizációs folyamat kilencvenes évekbeli változásával foglalkozik. Az előadó elmondta: Az ország jelentős urbanizációs deficittel érkezett el a nyolcvanas évek végére. Ekkor még alig létezett a szuburbanizáció. Bár a rendszerváltozáshoz nevezett időszak után létrejött valamiféle piacgazdaság és parlamentáris demokrácia, de az urbanizáció mégsem egyértelműen arra a pályára kanyarodott, amit a nyugati társadalmak bejártak. Ennek egyik fő oka a globalizáció. A társadalmi csoportok reakciói részben a migrációs adatokkal követhetők, részben a helyben maradó lakóhelyének státuszváltozásával. A jelenség empirikus vizsgálatára a 2001. évi népszámlálás ad lehetőséget. A főbb kérdések: igazolható-e a magyar társadalom többbességes volta; hogy rendezte újra a 90-es évek migrációja a térbeli társadalomszerkezetet; az integrációból kihulló roncsársadalom kikből áll, tagjai hol élnek?

Teodóra Brandmüllernek, az Eurostat munkatársának „A versenyképesség mérése az Urban Audit adatai alapján” című előadását *Faluvégi Albert* ismertette. Az előadás eredetileg a SCORUS 25. konferenciáján hangzott el. Brandmüller az Urban Audit adatbázisa alapján kísérletet tett az EU-27-ek, valamint Törökország 250 ezernél népesebb városainak (137 ilyen van) mérésére a versenyképesség szempontjából, a 2001. évi adatokból számított indikátorok alapján. Hat részindexet képezett a szerző a munkaerő, a GDP, a munkanélküliség, az üzleti környezet, az elérhetőség és a humán tőke területéről 27 indikátort választva. (A kapott sorrend eleje: Párizs, Koppenhága, Karlsruhe, Utrecht, Köln...) A hazai előadásra *Faluvégi Albert* kiegészítést is készített, s ehhez a modellt is javította. Budapest, Miskolc, Nyíregyháza és Pécs mellett Csehország, Lengyelország, Szlovákia és Szlovénia 38 városának versenyképességét vizsgálta. A versenyképességi indexek értékeit általában a fővárosokban találta kedvezőbbnek. (A kapott sorrend eleje: Prága, Ljubljana, Pozsony, Budapest, Varsó...)

Szokolay Örs „Az európai városi tudáshálózat bemutatása” címmel tartott előadást. (A program angol neve: European Urban Knowledge Network – EUKN.) A program azon a felismerésen alapul, hogy az európai lakosság 40%-a 50 000 főnél nagyobb városokban, illetve 80%-a urbanizált környezetben él. Az uniónak ezért kiemelt feladata a nagy városok problémáival való összehangolt foglalkozás, olyan tudáshálózat létrehozása, amely hozzáférhetővé teszi a városi problémák bemutatását, elemzését, a megoldások választékát. Az európai nagyvárosok egymástól tanulhatnak a legtöbbet. Az előadó elmondta, hogy a programban egyelőre a következő témák anyagait dolgozzák fel és teszik ki az internetre. (www.eukn.org; www.eukn.hu): közbiztonság, bűnmegelőzés; társadalmi befogadás, integráció; közlekedés, infrastruktúra; városi környezet; gazdaság, tudás és foglalkoztatás; lakásépítés, lakásügy.

A többi szekció munkáját még dióhéjban sem tudjuk itt bemutatni. Reméljük viszont, hogy az egész vándorgyűlés anyaga bekerül egy olyan kötetbe, amelyet Szegeden a tavalyi soproni vándorgyűlésről megkaptak a résztvevők.